

مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته فقه و معارف اسلامی

عنوان:

امامت در قرآن از دیدگاه فریقین

استاد راهنما:

دکتر سید رضا مؤدب

محقق:

عبدالعظیم برهانی

سال تحصیلی ۸۱-۱۳۸۰

کتابخانه جامع مرکز جهانی علوم اسلامی

شماره ثبت: ۶۴۴

تاریخ ثبت:

کتابخانه جامع مرکز جهانی علوم اسلامی

اهداء:

تقدیم به: شیعیان مظلوم و سربلند افغانستان که قرن‌ها است در زیر سنگین‌ترین فشارها، قتل‌عام‌های وحشیانه از سوی حاکمان جور، هجرت و آوارگی‌ها؛ در سایه عشق به ولایت علی علیه السلام و ائمه معصومین علیهم السلام با تحمل همه مصایب و مشکلات‌ها عاشقانه زیستند، شرافتمندانه زندگی کردند با ظلم و جور و استبداد به مبارزه برخاستند تا پرچم عزت بخش ولایت را هم چنان در نقطه نقطه سرزمین خون‌رنگ افغانستان در اهتزاز نگه داشتند.

تقدیم به شهدای مظلوم و گمنام شیعه که با الهام از مکتب عاشورا امام حسین علیه السلام در راه دفاع از مکتب امام حسین علیه السلام جام شیرین شهادت را سرکشیدند و نخل سبز ولایت را با خون سرخ شان آبیاری کردند و مکتب امامت را در سرزمین افغانستان جاودانه ساختند، تا دیگر بدخواهان را یارای نابودی این مکتب در آن سرزمین نباشند.

سپاس و تقدیر:

در تهیه این مجموعه از تلاش‌ها و راهنمایی‌های استاد بزرگووارم جناب آقای دکتر مؤدب نهایت استفاده را برده‌ام از زحمات خالصانه ایشان کمال سپاسگزاری را دارم. از همکاری مسئول محترم کتابخانه تخصصی آموزشی و پژوهشی مذاهب اسلامی مربوط به دفتر مقام معظم رهبری در امور اهل سنت صمیمانه تقدیر و تشکر می‌نمایم. و هم چنین از طراحان این برنامه و مسئولین واحد پایان نامه مدرسه مرعشیه که زحمت کشیده‌اند و زمینه تحقیق و پژوهش را برای طلاب آماده می‌کنند نهایت سپاس گذاری را داریم.

فهرست مطالب

پیشگفتار..... ۹

فصل اول

کلیات بحث امامت..... ۱۳

۱- پیشینه تاریخی امامت..... ۱۳

۲- ضرورت طرح مسأله امامت و پیشینه تاریخی آن..... ۱۳

۳- تعریف امامت در لغت..... ۱۷

۴- تعریف امامت در اصطلاح..... ۱۸

۵- مواردی از استعمال کلمه امام در قرآن..... ۲۰

۶- اهمیت امامت نزد فریقین..... ۲۱

۷- فرق میان مسأله کلامی و فقهی..... ۲۳

۸- جایگاه امامت در قرآن و برتری امامت بر نبوت در آیه ابتلاء..... ۲۵

۹- بررسی آیه ابتلاء از نظر اهل سنت..... ۲۶

۱۰- بررسی آیه ابتلاء از نظر امامیه و اثبات برتری امامت بر نبوت..... ۳۰

۱۱- فرق بین نبوت و امامت و جواز تفکیک بین آن دو..... ۳۵

۱۲- خلاصه مطالب فصل اول..... ۳۷

فصل دوم

علم امام در قرآن..... ۴۰

۱- ضرورت آگاهی رهبری جامعه اسلامی در قرآن..... ۴۰

- ۲- دیدگاه امامیه درباره علم امام ۴۳
- ۳- دیدگاه اهل سنت درباره علم امام ۴۳
- ۴- ادله جواز تقدیم مفضول بر فاضل و نقد آن ۴۷
- ۵- ائمه معصومین علیهم السلام راسخین در علم می باشند ۵۰
- ۶- مراد از (او توالعلم) ائمه علیهم السلام می باشند ۵۱
- ۷- علی علیه السلام به تنهای مصداق آیه (من عنده علم الكتاب) است ۵۲
- ۸- دیدگاه اهل سنت پیرامون آیه من عنده علم الكتاب ۵۶
- ۹- خلاصه مطالب فصل دوم ۵۹

فصل سوم

- عصمت امام در قرآن ۶۳
- ۱- ضرورت عصمت در امامت ۶۳
- ۲- معنای عصمت در لغت و اصطلاح ۶۶
- ۳- بررسی دیدگاه اهل سنت درباره عصمت امام ۶۸
- ۴- دیدگاه امامیه درباره عصمت امام ۷۰
- ۵- آیه ابتلاء دلیل عصمت امام ۷۱
- ۶- کیفیت استدلال امامیه جهت اثبات عصمت امام در آیه ابتلاء ۷۴
- ۷- بررسی دیدگاه اهل سنت پیرامون آیه ابتلاء ۷۴
- ۸- بررسی آیه اولوالامر (دلیل دیگر بر عصمت امام) ۸۰
- ۹- کیفیت استدلال امامیه در آیه و اثبات عصمت امام ۸۱

- ۱۰- بررسی دیدگاه اهل سنت پیرامون آیه: «اولوالامر...» ۸۶
- ۱۱- صبر و یقین منشأ عصمت و علت جعل امامت در انبیا بنی اسرائیل است ۸۹
- ۱۲- آیه تطهیر مهم ترین دلیل عصمت ائمه معصومین علیهم السلام ۹۱
- ۱۳- بررسی دیدگاه اهل سنت پیرامون آیه و نقد آن ۹۱
- ۱۴- دیدگاه امامیه و کیفیت استدلال برای عصمت امام علیه السلام در آیه تطهیر ۹۷
- ۱۵- خلاصه مطالب فصل سوم ۹۹

فصل چهارم

- ولایت و نصب امامت در قرآن ۱۰۳
- ۱- راه های تعیین امام نزد اهل سنت ۱۰۳
- ۲- نصب امامت از دیدگاه امامیه ۱۰۳
- ۳- ضرورت عقلی نصب امام بعد از رسول خدا صلی الله علیه و آله از دیدگاه امامیه ۱۰۷
- ۴- آیه ولایت دلیل امامت علی علیه السلام ۱۱۰
- ۵- بررسی آیه ولایت از دیدگاه اهل سنت ۱۱۱
- ۶- اشکالات اهل سنت پیرامون استدلال امامیه در آیه ولایت ۱۱۳
- ۷- معنای ولایت در قرآن و کیفیت استدلال امامیه در آیه ولایت ۱۱۳
- ۸- آیه (بلاغ) دلیل امامت علی علیه السلام ۱۲۶
- ۹- دیدگاه اهل سنت پیرامون آیه بلاغ و نقد آن و دیدگاه امامیه ۱۲۷
- ۱۰- آیه کمال دلیل دیگر امامت علی علیه السلام ۱۳۳
- ۱۱- دیدگاه اهل سنت پیرامون آیه کمال و نقد آن ۱۳۴

-
- ۱۲- کیفیت استدلال امامیه پیرامون آیه و پاسخ از ادعاهای اهل سنت ۱۳۷
- ۱۳- خلاصه مطالب فصل چهارم ۱۴۲
- ۱۴- نتیجه نهایی بحث امامت ۱۴۴
- فهرست منابع ۱۵۶

پیشگفتار

امامت نه تنها بخشی از اعتقادات ما را تشکیل می‌دهد بلکه رکن مهمی از ارکان دین مبین اسلام، روح توحید و جوهره اصلی این دین است زیرا در قرآن تکمیل این دین، اتمام نعمت‌های الهی و اتمام رسالت پیامبر خدا ﷺ را وابسته به تحقق ولایت و امامت ائمه معصومین علیهم‌السلام می‌داند و رسول خدا ﷺ در حدیث معروف ثقلین سعادت انسان و نجات او را در پرتو تمسک به قرآن و توسل به ولایت ائمه معصومین دانسته و امام رضا علیه‌السلام در حدیث معروف (سلسله الذهب) پیوند میان توحید و ولایت را بیان می‌کند و تعلیم می‌دهد که تفکیک بین توحید و ولایت ممکن نیست پس جای تردید نیست که امامت روح عبادت و بندگی، و اصلی از اصول دین مقدس قرار داده می‌شود.

امام هم، حجت خدا در روی زمین، نظام در دین، عزت مسلمین، غایت اصلی خلقت انسان و نوری از انوار الهی است که در پرتو هدایت آن، انسان از جهل و ضلالت، تاریکی و ظلمت‌رهایی یافته و به عالم نور و روشنایی می‌پیوندد.

همه اینها بیانگر این واقعیت است که سعادت انسان، هدایت و رسیدن به مقام والای انسانیت، نجات از قید و بند اسارت، دست یازیدن به مقام عبودیت و یکتاپرستی جز در پرتو هدایت ائمه معصومین و قبول ولایت و پذیرش اطاعت از آنها ممکن نیست، همان طور که دین خدا بدون ولایت تکمیل نبوده انسان هم بدون ولایت ائمه علیهم‌السلام جز در پرتو هدایت آنها به کمال نه خواهد رسید و از هدف اصل خلقت که رشد و کمال و رسیدن به سعادت می‌باشد محروم خواهد ماند زیرا تعلیم و تبیین اسلام، تربیت شخصیت‌های اسلامی عینیت بخشیدن به ارزشهای معنوی و... جز در پرتو هدایت‌های معنوی و باطنی

و پیروی از گفتار و رفتار و سیره عملی پیشوایان معصوم، ممکن نه خواهد بود.

پس بر ما است که نسبت به ائمه معصومین علیهم السلام و اولیای خدا در روی زمین هر روز بیشتر از پیش معرفت و شناخت خویش را بیشتر و افکار و اندیشه و عقاید خویش را پر بار تر نماییم.

یقیناً افکار و اندیشه ما و معتقدات دینی و مذهبی ما وقتی از استحکام برخوردار است و ارزش دارد که از آیات قرآن و سنت رسول خدا صلی الله علیه و آله و ائمه معصومین علیهم السلام نشأت گرفته باشد به ویژه در مسأله امامت که بیشتر از تمام مسایل بین فرقه‌های اسلامی مورد نزاع بوده، پی بردن به واقعیت و اثبات حقانیت مدعای ما وقت به اثبات می‌رسد که استدلال‌ات ما مبتنی بر آیات قرآن بوده باشد و پایه‌های اعتقادی ما وقتی مستحکم می‌شود که ادعای خویش را با استدلال به آیات قرآن به کرسی نشانده و دیگران را اقناع نماییم و مبنای اعتقادات ما آیات قرآن باشد.

بر همین اساس مجموعه‌ای که پیش روی شما قرار داده شده با عنوان (بررسی امامت در قرآن از دیدگاه فریقین) تلاشی است در جهت رسیدن به این هدف و گسترش افکار و عقاید ما که از مکتب والای امامت، نشأت گرفته است.

قبلاً به عنوان تذکر نکاتی را راجع به این نوشتار یادآوری می‌نماییم:

۱- مجموعه حاضر همان طور که از عنوانش پیدا است یک بحث قرآنی بوده و محور آن را آیات قرآن شکل می‌دهد و پیرامون آیات به تبیین افکار و اندیشه‌های فرقه‌های اسلامی پرداخته‌ایم.

۲- عمده منابع، در این مجموعه تفاسیر شیعه و سنی بوده ولی جهت روشن شدن بحث

و تأیید مطالب از کتب احادیث به ویژه نهج البلاغه و اصول کافی و... و کتب کلامی فریقین نیز استفاده شده است.

۳- از آنجا که اکثر منابع عربی بوده و ترجمه هم در دسترس نبوده لذا سعی کردیم متن مورد نظر را بیاوریم تا بر اثر نارسای ترجمه دچار مشکل نشویم و متن اصل گویای واقعیت باشد.

۴- مجموعه حاضر در یک مقدمه و چهار فصل تنظیم گردیده است:

در فصل اول: به تعریف امامت، اهمیت موضوع، ضرورت طرح مسأله امامت و جایگاه آن در قرآن پرداخته ایم.

در فصل دوم: به بررسی علم امام از دیدگاه فریقین پرداخته و سپس آیات مربوط را از دیدگاه فریقین مورد بحث و بررسی قرار داده ایم.

در فصل سوم: به بررسی عصمت امام و دیدگاه فریقین پرداخته و آیات مربوط را مورد بحث و بررسی قرار داده ایم.

در فصل چهارم: به بررسی راه‌های تعیین امام از دیدگاه فریقین پرداخته و آیات مربوط به ولایت امامت ائمه معصومین علیهم‌السلام از دیدگاه فریقین مورد بحث قرار داده ایم و در هر فصل خلاصه را نیز آورده ایم به امید اینکه مورد رضای خدای تعالی و عنایت خاصه امام عصر (عج) قرار به گیرد.

والسلام.

فصل اول

- کلیات:
- ۱- پیشینه تاریخی بحث امامت
- ۲- ضرورت بحث امامت:
- ۳- تعریف امامت
- معنای امامت در لغت:
- معنای امام در اصطلاح:
- ۴- موارد استعمال کلمه امام در قرآن:
- ۵- اهمیت امامت نزد فریقین:
- فرق بین مسأله کلامی و فقهی چیست؟
- ۶- جایگاه امامت در قرآن و برتری آن بر نبوت:
- دیدگاه اهل سنت پیرامون آیه ابتلا:
- بررسی دیدگاه امامیه و اثبات برتری امامت بر نبوت:
- ۷- فرق بین نبوت و امامت:
- خلاصه و نتیجه:

۱- پیشینه تاریخی بحث امامت

امامت یکی از بحث‌های مهم قرآنیست که در آن مکرراً این بحث به صورت‌های مختلف مطرح گردیده و به مسأله امامت اهمیت داده شده است.

قرآن گاه از امامت ابراهیم و جایگاه بلند آن سخن می‌گوید، گاه از اوصاف شرایط و ویژگی‌های امامان که در میان بنی اسرائیل بوده‌اند سخن می‌گویند و گاه هم از جعل امامت ائمه معصومین علیهم‌السلام و ولایت آنها و علم و عصمت آنها را بیان می‌کنند.

سابقه تاریخی این بحث نیز مربوط به دوران پس از رسول خدا نبوده بلکه در میان ائمه و انبیای پیشین الهی نیز مطرح بوده است همان طور که در قرآن به آن اشاره شده است و در میان انبیاء الهی در دوره‌های مختلف امامان بوده‌اند که علاوه بر داشتن مقام نبوت عهده دار مقام منیع امامت نیز بوده‌اند.

ولی از آنجا که قبل از دوران رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم و در میان انبیای پیشین بحث امامت همراه با نبوت مطرح بوده است و کسانی که عهده دار مقام امامت بودند دارای مقام نبوت نیز بودند، و امامت جدای از نبوت مطرح نبوده این بحث به صورت مستقل مورد منازعه قرار گرفته، منکرین هر دو مقام را انکار و مؤحدین نیز هر دو را می‌پذیرفتند و از آنها اطاعت و پیروی نمودند، همان طور که در زمان خود پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم نیز این بحث به آن صورت مورد بحث نبوده است ولی پس از دوران خاتمیت رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم این مسأله به صورت جدی مورد نزاع و اختلاف قرار گرفته و منشأ تحولات تلخ و ناگواری در تاریخ اسلام شده و ماجراهای غم‌انگیز در میان مسلمین به وجود آمد، اختلاف و تفرقه در میان امت رو نما

گردید چه شامل عام‌ها و کشتار اعدام‌های که از این ناحیه صورت گرفت و چه بسا انسان‌های بی‌گناه که به خاطر تعصبات شدید مذهبی بدار مجازات آویخته شد، خلاصه وقایع دردناک در تاریخ اسلام به وقوع پیوست که مانع رشد و تکامل اسلام نوپای آن روز و سبب انحطاط مسلمین گردید.

و عامل این پدید بختی‌ها تکفیرها و حق‌کشی‌های که در تاریخ صورت گرفته است بیشتر از ناحیه دو گروه بر مسلمین تحمیل گردیده است یکی از ناحیه قدرت طلبان زورگو و فرصت طلبان که به خاطر تحکیم پایه‌های قدرت شان صورت گرفته است و یکی هم از ناحیه افراد کج فهم و متعصبین کور مذهبی، که این بحث‌ها را به صورت مفرضانه و تفرقه افکنانه و به صورت غیر واقع بینانه در میان مسلمین مطرح کرده‌اند و زمینه‌های مذهبی و تنش پراکندگی را در میان مسلمین به وجود آوردند.

اگر از بعد تاریخی به مسأله امامت نگاه کنیم نگاه کردن از این زاویه قلب هر انسان با وجدان را به درد می‌آورد از این جهت شاید کسانی باشند زیرا هنوز هم همان دو دسته افراد (یکی قدرت طلب‌های که برای تحکیم پایه‌های قدرت شان از این مسأله سوء استفاده کرده و در میان مسلمین اختلاف می‌اندازند و دیگری متعصبین مذهبی که به خاطر جهالت و حماقت شان دارای تعصب شدید مذهبی بوده.) موجودند و از این مسأله به عنوان عامل اختلاف استفاده می‌نمایند به اختلاف و تفرقه در میان امت دامن می‌زنند.

ولی در میان امت اسلام مخصوصاً در قرن‌های اخیر کسانی نیز بوده‌اند که بدون داشتن تعصب مذهبی و بدون افراط و تفریط این مسأله را مطرح کرده‌اند و گام‌های بلند را در مسیر وحدت و همدلی و تقریب بین مذاهب اسلامی بر داشته‌اند و نشان داده‌اند که می‌شود به

صورت واقع بینانه به دور از تعصب و افراطی گری به بحث روی این مسأله پرداخت و زمینه وحدت نظری را از این طریق فراهم ساخته به وحدت عمل در میان مسلمین دست پیدا کرد.

۲- ضرورت بحث امامت:

با همه مصایب و مشکلات که از ناحیه مسأله امامت بر مسلمین تحمیل گردیده باز هم به خاطر اهمیت مسأله امامت و نقش اساسی آن در هدایت جامعه، و تأمین سعادت انسان‌ها و تأثیر آن در نوع نگاه انسان به حاکمیت‌ها و حکومت‌ها و الگو برداری از آن در مسایل سیاسی، اجتماعی و فرهنگی و... طرح مسأله امامت را ضروری می‌نماید و از این جاست که این مسأله به طور همیشه ذهن محققان و اندیشمندان مسلمان را به خود مشغول نموده است زیرا متفکرین اسلامی هیچ‌گاه این بحث را به یک مقطع از تاریخ اسلام مربوط ندانسته‌اند زیرا امامت نیاز دیرروز، امروز و فردای مسلمین است و یگانه عامل برای نجات انسان‌ها و تأمین سعادت دنیوی و اخروی آنها.

مخصوصاً که ما در دوران غیبت کبراء قرار داریم و معتقد به وجود امام حئی و زنده می‌باشیم که به عنوان امام و خلیفه پیامبر صلی الله علیه و آله و وظیفه امامت و خلافت را به عهده دارد. ما هیچ‌گاه نمی‌توانیم بحث امامت و خلافت را خاتمه یافته تلقی نماییم ما منتظریم روز دوران غیبت به پایان رسیده امام زمان (عج) به عنوان دوازدهمین امام و خلیفه پیامبر صلی الله علیه و آله رهبری و زمام امور جهان را به دست گرفته و زمین را پر از حاکمیت عدل و قسط می‌نماید. پس نباید بگذاریم کسانی جاهلانه و یا مفرضانه ندای طرح توقف بحث امامت و

خلافت را سر دهند و ذهن‌های مردم را منحرف سازند، و به شعار مصلحت‌گرای ما را از امامت و خلافت امام زمان (عج) که پیامدهای مخرب را به دنبال دارد غافل سازند.

وظیفه ما است که بحث امامت را به عنوان یک ضرورت همیشگی در دنیای اسلام مطرح نماییم محققان و اندیشمندان اسلامی را به واقع‌نگری به دور از تعصبات و کتمان حقایق و به دور از افراط و تفریط به بحث و مناظره فراخوانیم و با به‌کارگیری عقل و خرد و اندیشه و با مراجعه با کتاب خدا و سنت رسول خدا و ائمه معصومین علیهم‌السلام به وحدت بین مسلمین دست یابیم و زمینه وحدت عمل را فراهم سازیم تا دیگر شاهد تعصبات تلخ مذهبی و کینه‌توزی مسلمین علیه همدیگر نباشیم و این امر محقق نمی‌شود جز با واقع‌بنی، وسعت نظر، بررسی دقیق و همه‌جانبه، تحقیق کامل پیرامون آیات و روایات که در باره مسأله امامت و رهبری در قرآن و احادیث موجودند و شناخت کامل از این مسأله مهم اعتقادی-از سوی علماء، روشنفکران، متفکرین و اندیشمندان اسلامی و در نتیجه پذیرش واقعیت‌های که مبتنی بر آیات قرآن و سنت رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم و پیشوایان دینی باشد.

۳- تعریف امامت

واقعیت امر این است که شناخت کامل مسأله امامت و پی‌بردن به کنه و حقیقت آن از سوی افراد غیر ممکن است و تعریفاتی که صورت می‌گیرد از قبیل شرح‌الاسم خواهد بود نه تعریف حقیقی امامت که قدرت و توانای علمی و احاطه کامل را لازم دارد و انسان نمی‌تواند، با افکار محدود خویش به شناخت واقعی آن دست یابد، تا آن را تعریف نمایند.

معنای امامت در لغت:

راغب اصفهانی می گوید:

«الامام هو الذى الموت به انساناً كان او غير ذلك، محقاً كان او مبطلاً و جمعه ائمة و قوله تعالى: (يوم ندعوا كل اناس بامامهم)^(۱)».

«امام کسی است که مورد اقتدا قرار بگیرد، انسان باشد یا غیر انسان، به حق باشد یا باطل و جمع آن ائمه است و سخن خداوند است: روزی که همه مردم را با امامش فرامی خوانیم».

ابن منظور نیز امام را چنین تعریف نموده است:

«الامام كل من ائتم به قوم كانوا على صراط المستقيم او كانوا ضالين^(۲)».

امام هر آن کسی است که قوم به او اقتدا نمایند بر طریق حق و صراط مستقیم باشد یا در طریق ضلالت و گمراهی.

فرید و جدی از امام چنین تعریف نموده است:

«الامام الخيط الذى يمد على البناء فبنى على امتداده^(۳)».

«امام آن نخ (شاول) است که بر بنا کشیده می شود و بنا بر امتداد آن بنا می شود».

بنابراین امام هر چیزی است که معیار و مقیاس در عمل و نظر قرار بگیرد و انسان باشد

۱ - اصفهانی، راغب، مفردات القرآن، باب الف، مادة امم.

۲ - ابن منظور، محمد بن مكرم، لسان العرب، باب الف، مادة امم.

۳ - جدی، محمد فرید، دایرة المعارف، قرن بیستم، ج ۱ ص ۵۸۹.

یا غیر انسان، به حق باشد یا باطل به آن امام صدق می‌کند.

معنای امام در اصطلاح:

در اصطلاح نیز از امام تعریف‌هایی مشابه صورت گرفته است با الفاظ و تعبیرات

متفاوت که به نمونه‌هایی از آن اشاره می‌شود:

صاحب شرح المقاصد می‌گوید:

«الإمامة رياسة عامة في امور الدين و الدنيا خلافة عن النبي و احكامه في الفروع^(۱)».

«امامت ریاست عام در امور دین و دنیا و خلافت از رسول خدا ﷺ و احکام او

در فروع است».

صاحب شرح المواقف می‌گوید:

«الامامة خلافة الرسول في اقامة الدين بحيث يجب على كافة الامة اتباعه^(۲)».

«امامت خلافت رسول خدا ﷺ در اقامه دین است به قسم که بر کافة امت اتباعش

واجب است».

علامه حلّی (ره) یکی از علمای بزرگ شیعی از امامت چنین تعریف می‌نماید:

«الامامة رياسة عامة في امور الدين و الدنيا شخص من الاشخاص نيابة عن النبي^(۳)».

«امامت ریاست عام است در امور دین و دنیا برای شخص از اشخاص و نیابت است از

۱ - تفتازانی، سعد الدین، شرح المقاصد، ج ۵، ص ۲۳۳.

۲ - جرجانی، سید شریف، شرح المواقف، ج ۸، ص ۳۴۵، ناشر: انتشارات شریف رضی، مقدمه ابن خلدون، ص ۳۴۵.

۳ - علامه حلّی، حسن بن یوسف مظهر، باب حادی عشر، ص ۱۷۹.

نبی مکرم اسلام ﷺ

اینها نمونه‌های از تعاریف است که از طرف علمای شیعه و سنی صورت گرفته است البته این معنا، برای امام و امامت بیان کننده حقیقت و ماهیت امامت نیست زیرا این تعاریفات نه بیان کننده صفات امام و ویژگی‌های امام است و نه بیانگر وظایف و مسئولیت‌های امام البته مناسب‌ترین بیان را شیخ طوسی (ره) از امام دارد که می‌فرماید: وقتی ما کلمه امام را استعمال می‌کنیم از آن دو امر را استفاده می‌کنیم:

«احدهما انه مقتدی به فی افعاله و اقواله من حیث قال و فعل لدن حقیقه الامام فی اللغة هو المقتدی به و منه قيل لمن یصلی با الناس امام الصلاة. و الثانی انه یقوم بتدبیر الامة و سیاستها و تأدیب جناتها و القیام با الدفاع عنها و حرب من یعادیها و تویعة من الدهراء و القضاة و غیر ذالک و اقامة الحدود علی من یستحقها»^(۱).

«یکی اینکه امام مقتدا به است در کارها و سخنانش از آنچه می‌کند و می‌گوید زیرا حقیقت امام در لغت همان مقتدا به است از این قبیل است که برای پیش نماز امام می‌گوید. دوم اینکه امام کسی است که قیام می‌کند به تدبیر امت و سیاست آنها، تأدیب می‌کند جنایتکاران آنها را و قیام به دفاع از کیان آنها و جنگ با دشمنان آنها و نصب و الیان از امر او قضات و غیر ذالک و اقامه حدود بر مستحقین آن».

این بیان در حقیقت مطابق است با آنچه که از امام صادق علیه السلام نقل شده است:

«الامام اسم من یؤتم به جعله سُبجانه اماماً یا تمون به فی دینهم و یقوم بتدبیرهم و

۱ - شیخ طوسی، محمد ابن حسن، رسایل العشر، ص ۱۱۱ - ۱۱۲.

سیاسة امور هم^(۱)».

«امام اسم کسی است که مقتدا به است و خداوند او را امام قرار داده که مردم در دینشان به او اقتدا نمایند و او هم به تدبیر امور آنان و سیاست‌های آنان اقدام نماید».

در این حدیث به سه نکته اشاره شده است:

۱- امام اسم برای کسی است که از سوی خداوند هادی و امام قرار داده شده باشد.

۲- مردم در دینشان به او اقتدا نمایند.

۳- امام هم به تدبیر آنها و سیاست در امور آنان قیام نماید.

۴- موارد استعمال کلمه امام در قرآن:

در قرآن کریم این کلمه مکرراً به صورت‌های مفرد و جمع به کار برده شده است و هم در انسان و هم در غیر انسان و نیز در پیشوای حق و باطل از آن استفاده شده است که به نمونه‌هایی از آنها اشاره می‌شود:

موردی که امام به صورت مفرد و در امام به حق به کار برده شده مثل این آیه شریفه:

﴿إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا﴾^(۲). تو را امام و پیشوای مردم قرار دادم.

موردی که امام به صورت جمع در پیشوایان به حق استعمال شده است مثل آیه:

﴿وَجَعَلْنَاهُمْ أُمَّةً يَهْتَدُونَ بِأَمْرِنَا﴾^(۳). از میان آنها پیشوایانی قرار دادیم که به امر ما

هدایت می‌کنند.

۱- طبرسی، فضل بن حسن، جوامع الجامع، ج ۱، ص ۷۷.

۳- انبیا، آیه ۷۳.

۲- بقره، آیه ۱۲۴.